

Рубель О.Є.

д.е.н., с.н.с., старший науковий співробітник, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, rubeloleg@gmail.com

Жихарева А.А.

аспірант, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, alina_762001@yahoo.com

ПОТЕНЦІАЛ ВПЛИВУ ПРОЕКТУ З КООРДИНАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКЛАДІ DANUBE-INCO.NET

Анотація. Розглянуто оцінку потенціалу впливу реалізації великомасштабного проекту, спрямованого на координацію інноваційної політики держав європейського Дунайського регіону. Наведено огляд зусиль, що спрямовані на участь в Програмі «ГОРИЗОНТ 2020» та в інших дослідницьких європейських програмах та політичних ініціативах що ефективно підіймають дослідницький та інноваційний потенціал та співробітництво в усьому Дунайському регіоні.

Ключові слова: інноваційні проекти, програма «ГОРИЗОНТ 2020», інноваційна політика ЄС, Дунайський регіон, Європейський дослідницький простір.

Серед широкого кола типів інноваційних проектів, що реалізуються за підтримкою Рамкових програм ЄС, програми «ГОРИЗОНТ 2020», програм Європейського дослідницького простору окремою групою стоять проекти з координації інноваційної діяльності. Як правило, це великомасштабні проекти з високою кількістю партнерів, що часто є державними інституціями, які напряду займаються питаннями координації інновацій (на кшталт інноваційних агенцій, міністерств, міжнародних інноваційних фондів). Таким є і Проект Danube-INCO.NET, що був реалізований протягом 2014-2017 рр. на теренах Дунайського регіону.

Метою представленої роботи – є оцінка потенціалу впливу реалізації великомасштабного проекту, спрямованого на координацію інноваційної політики держав європейського Дунайського регіону.

На сьогодні існує ряд стратегічних ініціатив на рівні ЄС, які мають прямий або дотичний вплив на розробку національних дослідницьких та інноваційних політик. Дві найвідоміші концепції в цьому відношенні це Європейський дослідницький простір (ERA) та Інноваційний Союз (IU). Програма «ГОРИЗОНТ 2020» - це основний інструмент для реалізації цих ініціатив, а також механізм стимулювання європейського та міжнародного дослідницького та інноваційного (R&I) співробітництва.

Проект Danube-INCO.NET функціонував з січня 2014 року. Він фінансувався Сьомою Рамковою Програмою (FP7) ЄС та спрямований на підтримку Стратегії ЄС для Дунайського регіону (EUSDR) (див. <http://www.danube-region.eu/>) в галузі досліджень та інновацій (R&I). В той час, коли EUSDR розглядає широкий спектр пріоритетів, Danube-INCO.NET [1]

орієнтований в основному на двох з них: "суспільство знання" (7-й пріоритет) та "конкурентоспроможність регіону" (9-й пріоритет). Проект підтримував політичний діалог, створюючи наукові мережі, аналізуючи та підтримуючи R&I діяльність тощо.

Цей політичний діалог включає обмін з іншими ініціативами регіональної політики та Важливою метою проекту була координація політичних ініціатив та надання особам, що приймають рішення, можливості для діалогу один з одним, з дослідниками, з новаторами, представниками бізнесу, тощо. В рамках проекту було здійснено оцінку R&I діяльності в країнах Дунайського регіону, зокрема, Україні.

За даними Державної служби статистики України загальна кількість співробітників наукових інститутів у 2015 році склала 101598 осіб [2-5]. З них науково-технічні працівники складають 62,8%, тоді як дослідники - теоретики - 53%. Українські вчені отримали 1885 грантів протягом 2014 року (табл. 1) [6-7]. Як видно з таблиці 1 по більшості показників за останні роки наявне різке падіння.

Таблиця 1. Окремі показники динаміки розвитку наукової діяльності в Україні

Витрати на дослідження і розробки у % від ВВП		Кількість науково-дослідних організацій		Кількість дослідників (тис.)		Кількість жінок-дослідників%	
2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015
0.82	0.64	1300	978	89,60	53,8	42,7	46,3

В ході проекту відбулося три робочі зустрічі за напрямком «Політичний діалог». Перша Робоча Зустріч була присвячена аналізу Європейського дослідницького простору (ERA) та Інноваційного Союзу (IU).

Основною тематикою Другої робочої зустрічі Проекту Danube-INCO-NET були: участь малих та середніх підприємств у європейських R&I програмах, зокрема, доступ до цих програм малих та середніх підприємств (МСП). Семінар був спрямований на оцінку ситуації в країнах, що не входять в ЄС, щодо участі у дослідницьких та інноваційних програмах ЄС. Було розглянуто передачу досвіду країн членів ЄС державам, що не входять в ЄС, але асоційованим в Програмі «ГОРИЗОНТ 2020», питання створення та підтримки дієвої та ефективної програми просування і системи консультацій (так званих Національних Контактних Пунктів програми «ГОРИЗОНТ 2020»).

Також було розглянуто механізми управління комунікацією між політиками та дослідницькою спільнотою як потенційними аплікантами. Обговорено питання генерації ідей щодо потенційних тематичних завдань співпраці між ЄС та країнами, які не є членами ЄС (з акцентом на МСП) в

рамках Програми «Горизонт 2020» в секторах особливої дослідницької компетенції або секторах високого промислового потенціалу.

Слід звернути увагу на існуючу можливість участі малих та середніх підприємств у всіх областях Програми «Горизонт 2020». Вони можуть брати участь у спільних проектах, як частина консорціумів, можуть користуватися спеціально виділеним інструментом, призначеним для малого та середнього бізнесу, створеним для інноваційних компаній з певним потенціалом зростання. Комплексний підхід і спрощення доступу до Програми мають забезпечити фінансування МСП на рівні мінімум 20%, або близько € 8,65 млрд. із загального обсягу комбінованих бюджетів специфічних напрямків Програми «Горизонт 2020»: «Лідерство у інноваційному забезпеченні та промислові технології» (LEITs) та «Соціальні виклики», що стосуються МСП. Інструмент МСП буде мати вирішальне значення в досягненні цієї мети та спрямований на підтримку МСП з високим інноваційним потенціалом щодо розробки новаторських ідей для товарів, робіт, послуг. В процесі реалізації Програми «Горизонт 2020», принаймні, € 3 млрд. буде виділено на фінансування Інструменту МСП. Крім того, для малих і середніх підприємств є можливість до участі у міжурядовій ініціативі EUREKA, зокрема, в програмах «Eurostars» для наукомістких малих і середніх підприємств, та програмі «Швидкий шлях до інноваційних пілотних проектів» (Fast Track to Innovation pilot action (FTI)). Європейська комісія продовжує роботу програмою Конкуренентоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу (COSME) (див. <https://ec.europa.eu/easme/en/cosme-eu-programme-competitiveness-enterprises-and-small-and-medium-sized-enterprises-smes>).

Малим і середнім підприємствам рекомендується використовувати різні фінансові інструменти ЄС щодо надання кредитів, гарантій та інших форм боргового фінансування, а також часткового фінансування головним чином, на ранній стадії впровадження інновацій. У країнах ЄС МСП також визначені як цільова група в оперативних програмах Структурних та Інвестиційних Фондів ЄС (див. https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/european-structural-and-investment-funds_en), зокрема, в контексті інновацій.

В результаті спільної роботи експертів Проекту Danube-INCO.NET було розроблено низку рекомендацій:

Для використання широких можливостей, які надаються для малого та середнього бізнесу на рівні ЄС треба забезпечити його підтримку на національному та регіональному рівнях з урахуванням існуючого глобального конкурентного середовища.

Треба враховувати певну культуру комунікацій і залежність МСП від різних умов (наприклад, державної допомоги, оподаткування, правил бухгалтерського обліку), тому окремі механізми підтримки повинні бути здатні забезпечувати швидкі, надійні та актуальні інформаційні послуги для МСП.

Слід забезпечити взаємодію між урядом та бізнесом, спрямовану на заохочення, аби зробити МСП та їхні асоціації в регіоні або країні реальними партнерами у розвитку дослідницьких та інноваційних стратегій.

Підтримка співпраці між бізнесом (включаючи МСП), університетами та науково-дослідними організаціями, як усередині країни або регіону так і на міжнародному рівні, за допомогою посередників, таких як Програми «Горизонт 2020» і Європейська підприємницька мережа (Enterprise Europe Network (EEN)) має бути центральним елементом R&I та кластерної політики, сприяючи збагаченню знань та інноваційної економіки. Ці політики можуть підтримуватися за допомогою конкретних заходів щодо передачі технологій, таких як секторальні платформи або Центри трансферу технологій в науково-дослідних організаціях або підтримувати додаткові надходження університетів. Така діяльність може потенційно частково фінансуватися з програми ESIF (в країнах ЄС), або IPA/ENPI (в країнах, що не входять в ЄС).

Національні органи, що керують організацією інформаційних послуг для МСП, таких як Національні контактні пункти (НКП), можуть зробити стратегічний вибір для допомоги представникам бізнесу, щоб заохотити їх в участі в програмах ЄС (зокрема, використовуючи Інструмент малого та середнього бізнесу) і забезпечити їхню спеціальну підтримку. (У зв'язку з тим, що в цих Програмах, як правило, відзначається дуже висока конкуренція). Таким чином, замість організації великих інформаційних заходів, підтримка і консультації повинні бути спрямовані на найбільш перспективні компанії (так звані «газелі»), що мають великі перспективи для зростання.

Третя з проведених в рамках напрямку інноваційної політики Робоча зустріч по проекту Danube-INCO.NET була присвячена проблемі фінансування досліджень на основі інструменту оцінки ефективності їх показників (Performance-based research funding).

Іншою темою Проекту був пошук відповіді на питання «соціальних викликів через енергетичну ефективність та біоекономіку». Пропозиції щодо цього були пов'язані в практичному плані зі: створенням бази даних стейкхолдерів в сфері відновлювальної енергетики, звітності робочої групи «Екологічні технології та енергетична ефективність». В рамках проекту було підтримано два пілотні проекти з підвищення обізнаності про інструменти розвитку інновацій з метою сприяння конкретному транснаціональному співробітництву в галузі енергоефективності та відновлювальних джерел енергії для розвитку біо-економіки (у розмірі 50 000 євро на кожний проект).

Збір аналітичних даних щодо досліджень та інновацій в Дунайському регіоні передбачав аналіз дослідницьких та інноваційних проектів, створення бази даних щодо спільних публікацій та спільної патентної діяльності, вивчення бар'єрів співробітництва. Метою Проекту стала оцінка діяльності дослідницьких та інноваційних програм в регіоні (публікації, патентів, сумісних проектів). В плані видання спільних публікацій найбільш активними партнерами України (у 2003-2013 рр.) в Дунайському регіоні стали наступні країни (Таблиця 2.):

Таблиця 2. Спільні публікації українських авторів з країнами дунайського регіону

Країна	Кількість публікацій	спільних	Середня кількість цитувань
Німеччина	6.812		12,99
Чеська Республіка	1.185		16,49
Австрія	1.166		17,88

Діяльність Проекту Danube-INCO.NET щодо просування інноваційного та інклюзивного суспільства в Дунайському регіоні включала: мейкдаун та обмін інформацією щодо стратегій SMART – спеціалізації регіону, роль SMART-спеціалізації в політиці розширення ЄС та політики добросусідства, ідентифікацію проектів та проектних заявок. Було розроблено Концепцію Дунайського Центру Трансферу технологій, створено три таких центри в Нові Сад (Сербія), Вуковар (Хорватія), Русе (Болгарія). В проект було залучено, як зацікавлену організацію, Центр трансферу технологій Одеського національного політехнічного університету.

Також Проект передбачив «сканування» Дунайського фінансового механізму: створення дорожньої карти для виконання 185 Статті (угоди про створення ЄС) [8], засновано Координаційну Мережу сталого фінансування інновацій в Дунайському регіоні.

Висновки. Політичні ініціативи та комунікаційні заходи мають бути реалізовані в асоційованих країнах Дунайського регіону з метою привнесення базових концепцій (створення Європейського дослідницького простору, Інноваційний Союз або «Смарт Спеціалізація» S3) в політичний порядок денний. Необхідно інтегрувати їх в національні програми та стратегії з особливим акцентом на пріоритети кожної окремої країни (такі як створення Дорожньої карти ERA). Такі інструменти, як S3 платформа або Система Національних контактних пунктів (НКП) Програми «Горизонт 2020» мають ретельно вивчатися та використовуватися для взаємного навчання та експертної оцінки роботи між країнами Дунайського регіону.

Список використаних джерел

1. Welcome to DANUBE-INCO.NET – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://danube-inco.net/about/danubeinco.net>
2. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://competitiveukraine.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf
3. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013: Назустріч економічному зростанню та процвітання, Фонд «Ефективне управління», 2013. – 234 с.
4. Лазарева Є. В. Оцінка потенціалу регіонів Українського Придунав'я в аспекті аналізу їхньої інноваційної спроможності / Є. В.Лазарева, А. В.

Курносова. — Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України, Вип. (5) 15 – 87-92 с.

5. Наукова та інноваційна діяльність в Одеській області: Статистичний збірник, — Одесса: Головне управління статистики в Одеській області, 2016, – 93 с.

6. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2013 році». – К.: «Державна служба статистики України», 2014. – 314 с.

7. Статистичний збірник «Регіони України». Частина II. – К.: «Державна служба статистики України», 2014. – 733 с.

8. Договір про заснування Європейської Спільноти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017

Rubel O.E., Zhykhareva A.A.

POTENTIAL OF INFLUENCE OF THE INNOVATION POLICY COORDINATION PROJECT ON EXAMPLE OF “DANUBE-INCO.NET”

Abstract. The estimation of the potential of the impact of the implementation of a large-scale project aimed at coordinating the innovation policy of the countries of the European Danube region is considered. An overview of the efforts made to participate in the GORIZON 2020 program and in other European research programs and policy initiatives that effectively leverages research and innovation potential and cooperation throughout the Danube region is provided.

Key words: Innovative Projects, GORIZON 2020, EU Innovation Policy, Danube Region, European Research Area (ERA).

Сенченко В.В.

к.т.н., с.н.с., старший научный сотрудник, ГУ «Институт исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г.М. Доброва НАН Украины», Seva46@ukr.net

Соловьев В.П.

д.э.н., профессор, заместитель директора по науке, ГУ «Институт исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г.М. Доброва НАН Украины», Solovyov@nas.gov.ua

ВИРТУАЛЬНЫЕ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК СТРУКТУРНЫЙ ЭЛЕМЕНТ МОДЕЛИ «ЧЕТЫРЕХМЕРНОЙ СПИРАЛИ» ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Рассмотрена роль виртуальных предприятий как интерфейса между элементами тройной спирали и потребителями производственной продукции этой спирали. Отмечена эффективность реализации модели «четырёхмерной спирали» в условиях Украины с применением виртуальных предприятий.